

ІДЕОЛОГЕМА «РУССКОГО МИРА» В ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ РФ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ

Костюк О. А., Шептицька Л. Б.

Постановка проблеми. Повномасштабне вторгнення російської армії в Україну, що сталося у ніч на 24 лютого 2022 р., розпочало новий етап російсько-української війни, яка триває з 2014 р.. Оголосивши про початок так званої «спеціальної військової операції» російський президент та воєнний злочинець¹ В.Путін свідомо та без жодних на те вагомих причин вкотре грубо порушив принципи міжнародного права. Своїми діями президент держави-агресора продовжив реалізацію російської геостратегії реваншу, яка за словами знаного українського дослідника В. Горбуліна, реалізовувалась у форматі так званої «гібридної війни» задвог до 2014 р.² Російський президент та його оточення через нав'язування своїм громадянам образу «зовнішнього ворога» та планомірної антизахідної риторики зуміли провести «мобілізацію» населення Російської Федерації (РФ) для підтримки введення агресивної війни проти сусідньої суверенної держави. Це підтверджують і дані багатьох соціологічних опитувань³.

Для забезпечення підтримки своєї політики з боку суспільства влада РФ врахувала специфіку суспільно-політичного розвитку пострадянської Росії. З огляду на наявність у суспільній свідомості консервативних й імперських ідеологем Кремль вміло використав ідею так званого «руського мира» для реставрації імперських цінностей. В умовах авторитарного режиму В. Путіна ці цінності лягли в основу сучасних російських геополітичних пріоритетів. Сам же «русский мир», як політична ідеологема був сформований в умовах так званого «пошуку себе» Росією впродовж 1990-х рр., і введений до суспільно-політичного дискурсу РФ у часі

становлення кремлівського авторитарного режиму починаючи з 2000-х рр.. Концепт «руського мира» мав визначальний вплив не лише на конструювання та обґрунтування внутрішньополітичних процесів в Росії, але і на її зовнішню політику. У контексті сучасної російсько-української війни актуальність дослідження місця та впливу ідеологеми «руського мира» полягає в тому, що це дає можливість комплексно осмислити зовнішню політику РФ на усьому пострадянському просторі, яку реалізовував Кремль починаючи з 2000-х рр. і яка станом на сьогоднішній день призвела до наймасштабнішого військового конфлікту на європейському континенті з часів Другої світової війни.

Огляд наявних досліджень і публікацій. Починаючи з 2014 р. проблематиці «руського мира» та його впливу на українсько-російські відносини було присвячено чимало фундаментальних досліджень. Зацікавлення цією тематикою було підсилене анексією Криму, захопленням окремих районів Луганської та Донецької областей, і де-факто початком російсько-української війни. Більшість із наукових розвідок містять критичні оцінки щодо новітньої державної ідеології Росії, що пронизана ідеями експансіонізму та має імперську сутність. З-поміж них слід відзначити науковий доробок знаних українських фахівців серед яких С. Кульчицький, Л.Якубова, В. Яблонський, С. Здіорук, В. Токман, А. Астаф'єв, О. Валєвський, О. Литвиненко. Під авторством згадуваних науковців впродовж останнього часу світ побачила ціла низка тематичних праць, присвячених проблемі російсько-українських взаємин. Деякі з них, наприклад: «Україна та проект «руського мира» безпосередньо розглядають тематику «руського мира». Авторам вказаної праці вдалось показати забезпечення гуманітарного супроводу Кремлем для своїх інтеграційних процесів у геополітичному і гео економічному вимірах на пострадянському просторі. Автори показали генезу політико-ідеологічного концепту «русский мир», з'ясували причини його створення, а також вказали, як цей концепт фактично «насаджувався» Росією в українському суспільстві через різноманітні механізми так званої «м'якої сили»⁴. Не вдаючись в термінологічні деталі, під «м'якою силою»

¹ Ірина Венедіктова: Путін – головний воєнний злочинець XXI століття. BBC Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-60794447> (дата звернення: 29.03.2022).

² Горбулін В. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу. Інтернет видання «DT.UA». URL:https://zn.ua/ukr/internal/gibridna-viyuna-yak-klyuchoviy-instrument-rosiyskoyi-geostrategiyi-revanshu_.html (дата звернення: 29.03.2022).

³ Всероссийский центр изучения общественного мнения (ВЦИОМ). Информационная война вокруг специальной военной операции. URL: <https://wciom.ru/analytical-reviews/analiticheskii-obzor/informacionnaja-voyna-vokrug-specialnoi-voennoi-operacii> (дата звернення: 19.04.2022); Одобрение институтов, рейтинги партий и политиков. Пресс-выпуск «Левада-Центр» от 30.03.2022. URL: <https://www.levada.ru/2022/03/30/odobrenie-institutov-rejtingi-partij-i-politikov/?fbclid=IwAR0CfYyTlJm92iq-v4iazhnENZMLrnuDBT6jP6lWWX1IFSILJCBEGUA13-Q> (дата звернення: 19.04.2022).

⁴ Україна та проект «руського мира»: аналіт. доп. / С. І. Здіорук, В. М. Яблонський, В. В. Токман [та ін.]; за ред. В. М. Яблонського та С. І. Здіорука. Київ: НІСД, 2014. 80 с.

слід розуміти використання інформаційних, гуманітарних і культурних механізмів державою для досягнення своїх цілей.

Присвячена «кримській проблемі» праця С.Кульчицького та Л. Якубової розкриває окремі аспекти процесу реалізації Росією концепції «русского мира» на Кримському півострові. На думку авторів, характерною рисою «путінізму», а саме так вони називають новітній російський правлячий режим, став пошук російськими філософами і політиками теорії про «особливий шлях Росії». У цих умовах у проміжку часу з 2000 до 2016 р. концепція «русского мира» з умоглядної конструкції маргінальних філософських напрямків перетворилася не тільки на вісь зовнішньої політики Росії, а й стала широким інформаційним контекстом, який виконує роль ментальних «скреп», служить для мобілізації населення навколо чинного путінського режиму, який попри заяви є явно недемократичним. А така гібридна політична система, набула невиправданої схильності до гібридної зовнішньої політики⁵.

Ще одним фундаментальним дослідженням проблематики «русского мира» аналітична доповідь «Русский мир на Донбасі та в Криму: історичні витоки, політична технологія, інструмент агресії», авторства Л. Якубової, В. Головка та Я. Примаченко. Розглядаючи феномен так званої «русской весны» науковці продемонстрували причини виникнення й пускові механізми реалізації проекту «русский мир» на Донбасі та в Криму та впливу ідеологеми на сучасний стан українсько-російських відносин⁶. Історії формування специфічного імперського ставлення російських еліт до України та українців, російсько-українських відносин після розпаду СРСР, а також російської гібридної війни проти України присвячена праця канадського політолога Т.Кузьо. У своїй фундаментальній праці дослідник у контексті новітньої зовнішньої політики РФ розглядає особливості ідеологеми «русского мира», намагаючись розкрити її місце у формуванні російської політики щодо України⁷. Численні аспекти новітньої російської ідеології розглядають у своїх працях вітчизняні автори Р. Гула, С. Плохій, М. Розумний, Р. Рукомедя, В. Ткаченко, М. Шульга та ін. Зокрема, під редакцією М. Розумного було опубліковано аналітичну доповідь «Режим Путіна перед викликами часу» у якій автори праці основні тенденції

⁵ Кульчицький С. Кримський вузол / Станіслав Кульчицький, Лариса Якубова ; худож. оформл. О. Я. Остапов. Київ : Вид-во «КЛІО», 2018. 495 с.

⁶ Якубова Л., Головка В., Примаченко Я. Русский мир на Донбасі та в Криму: історичні витоки, політична технологія, інструмент агресії: Аналітична доповідь / Відп. ред. В. Смолий. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2018. 227 с.

⁷ Кузьо Т. Війна Путіна проти України. Революція, націоналізм і криміналітет / Пер. з англ. Андрія Павлишина. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2018. 560 с.

соціально-економічного та внутрішньополітичного життя РФ, її зовнішньополітичні інтереси та засоби досягнення геополітичних цілей російської влади на чолі з В. Путіним⁸.

Попри чималу роботу пророблену науковцями різного профілю, існує актуальна потреба в поглибленому вивченні місця, яке посідає ідеологема «русского мира» у зовнішній політиці РФ щодо України. На увагу заслуговує як вивчення її впливу на суспільну свідомість населення Росії, так і опрацювання місця ідеологеми «русского мира» в зовнішньополітичних доктринах РФ. Таке дослідження потребує передусім аналізу політико-ідеологічного змісту концепту, з'ясування його місця в сучасній політиці Росії щодо України, вивчення особливостей формування, становлення та активного використання Кремлем як інструменту впливу на пострадянський простір.

Виклад основного матеріалу. У вітчизняній історіографії немає чіткого визначення для «русского мира», попри те, що це поняття має тривалу історію становлення, а перші спроби його охарактеризувати, принаймні поверхнево, сягають своїм корінням XIX ст. І тепер «русский мир» постає з одного боку як своєрідний «світ» російської діаспори чи поетична метафора, а з іншого – ідеолого-політичний конструкт, покликаний виправдати діяльність сучасної російської влади. Так чи інакше, сучасний зміст концепту був сформований на основі кількох базових ідей традиційної російської державницької ідеології та деяких положень, запозичених з інтелектуальних дискусій 1990-х – початку 2000-х рр.. Хоча чимало дослідників пов'язують використання терміну «русский мир» в суспільно-політичному дискурсі із низкою виступів російського президента В. Путіна у 2006–2007 рр., однак численні згадки про ідеологеми у середовищі політичної верхівки РФ вказують, що його закріплення у риториці Кремля відбулося фактично одразу після приходу наступника Б. Єльцина на президентську посаду на початку 2000 р.⁹

Обґрунтувавши «законність» російської влади, тим самим виконавши завдання у внутрішньополітичному вимірі, автори «русского мира» спробували надати йому характеру новітньої геополітичної доктрини, заснованої на ідеології, яка охоплювала не лише територію Росії чи колишнього Радянського Союзу, але й весь світ, де мешкає російськомовне населення. Саме у цьому полягала особлива цінність

⁸ Режим Путіна перед викликами часу : аналітична доповідь / М. М. Розумний, Я. В. Бережний, І. В. Валюшко, Р. В. Власенко [та ін] ; за заг ред. М. М. Розумного. Київ : НІСД, 2017. 84 с.

⁹ Выступление Президента России Владимира Путина на Первом Всемирном конгрессе российских соотечественников. 11.10.2001 URL: <http://vksrs.com/publications/vystuplenie-prezidenta-rossiivladimira-/>(дата звернення: 19.04.2022)..

ідеологеми для зовнішньої політики РФ, адже її реалізація не обмежувалась кордонами інших національних держав. Як зазначав один із основоположників концепту П. Щедровицький, проект «русского мира» став формою адаптації Росії до глобалізації. За його словами, у такий спосіб Росія через власний глобальний ціннісний простір намагалася захистити себе, у той час як інші, слабші держави, обмежували вплив глобалізації. П. Щедровицький переконував, що «росіяни за межами РФ стали своєрідною імунною системою щодо до тієї глобалізації, яка нагряне не через рік чи два, а через 50 років»¹⁰.

Як геополітична та ідеологічна концепція, «русский мир» увібрав в себе цілу низку вельми різнохідних течій російської антизахідної та неоімперської думки, що була об'єднана ідеєю «особливого шляху» Росії як держави та російського («русского») народу як історично сформованої спільності. Росія позиціонує себе як центр «русского мира», якому належить беззаперечне право «захищати» інтереси його мешканців. Як слушно зауважив А. Гольцов, у сучасній російській неоімперській ідеології спостерігається поєднання таких компонентів, як «російський імперіалізм, неоімперський націоналізм, неосвразіство, консерватизм, православний клерикалізм»¹¹. Фактично ж, мало місце перетворення продукту інтелектуальних дискусій у серйозне знаряддя російської зовнішньої політики.

Про «русский мир» в середині 2000-х рр. говорилося у контексті питань, пов'язаних із російською діаспорою, зокрема щодо їхньої мовної, культурної та цивілізаційної єдності¹². Акцент був зроблений на своєрідності цієї «цивілізації», її самобутності, несхожості на інші світові культурно-цивілізаційні утворення, а деколи – і на її перевазі над ними. До «русского мира» відносили не тільки росіян в країнах ближнього і далекого зарубіжжя, емігрантів чи вихідців з Росії і їхніх нащадків, але й іноземних громадян, які розмовляють російською мовою, які вивчають або викладають її, всіх тих, хто цікавиться Росією, кого хвилювало її майбутнє¹³. Фактично під ним розумілася спільнота людей, учасники якої поділяють спільні російські цінності.

Вихід «русского мира» за межі суто діаспоральних питань відбувся під час ініційованих Кремлем розмов про необхідність формування багатополу-

ного світового порядку. У контексті «Мюнхенської промови» В. Путіна у 2007 р., а також в умовах російсько-грузинської війни у серпні 2008 р. поняття «русского мира» було введено у міжнародний обіг. Однак цього разу під ним розумілася територія домінування РФ на пострадянському/євразійському просторі. Слід зауважити, що агресивна зовнішня політика РФ щодо сусідніх держав, зокрема вторгнення в Грузію у 2008 р. та фактична окупація частини грузинської території російськими військами не отримала належної політичної чи іншої оцінки міжнародної спільноти, а вжиті світовим співтовариством щодо Росії заходи були нікчемними.

З новою силою концепт «русского мира» у якості ідеологічної зовнішньополітичної доктрини почав використовуватись із з обранням В. Путіна президентом РФ уже втретє. Це відбулося після невеликого періоду у якому прерогатива використання ідеологічного концепту належала Російській православної церкві, а сам Кремль усіяко намагався надати ідеологемі більш гуманітарного характеру та дистанціюватись від неї. Отож, після інавгурації 7 травня 2012 р. очільник Кремля озвучив список нових пріоритетів, що вказували на розробку Росією жорсткішої зовнішньополітичної альтернативи співпраці із державами Заходу, а також спроби РФ стати самодостатнім центром глобального впливу. Нову філософію підходу до зовнішньої політики РФ яскраво ілюструють слова голови правління фонду «Русский мир» В. Ніконова: «Росія не може стати нічим іншим, альтернативи немає. Ми не можемо бути інтегровані до ЄС та НАТО: для цього ми надто великі та надто росіяни»¹⁴.

У дусі своєрідного вказівника щодо реалізації концепту «русского мира» було написано послання В. Путіна Федеральним зборам РФ у 2012 р., де російський президент звертав увагу на необхідність збереження державного суверенітету та впливу в нестабільних умовах ХХІ ст. на тлі нової розстановки економічних, цивілізаційних та військових сил. Ключовим завданням було проголошено збереження національної і духовної ідентичності. За словами В. Путіна, не втративши себе Росія повинна не просто зберегти свою геополітичну затребуваність, але й примножити її¹⁵. Господар Кремля переконував, що лише у тому випадку, коли Росія «твердо стоїть на ногах», з нею рахуються і сприймають з повагою, а світову безпеку у майбутньому «можна буде забезпечити лише разом із Росією»¹⁶. Фактично

¹⁰ Русский Мир: восстановление контекста. URL: http://www.archipelag.ru/ru_mir/history/history01/shedrovitsky-russmir/ (дата звернення: 19.04.2022).

¹¹ Гольцов А.Г. Геополітичний вимір стратегії Російської Федерації на пострадянському просторі : монографія. Київ : ЦУЛ, 2018. С. 120.

¹² Україна та проект «русского мира»: аналіт. доп. / С. І. Здіорук, В. М. Яблонський, В. В. Токман [та ін.]; за ред. В. М. Яблонського та С. І. Здіорука. Київ: НІСД, 2014. С. 12

¹³ Сычѐва Л. Русский язык, русская культура, русский мир. URL: http://archive.russia-today.ru/2007/no_14/14_look.htm/ (дата звернення: 19.04.2022).

¹⁴ Nikonov V. Reset to Reroute: Should Russia Rethink Western Relations? URL: <https://www.rt.com/russia/nikonov-interview-russia-us-west-425/> (дата звернення: 19.04.2022)

¹⁵ Владимир Путин огласил ежегодное Послание Президента Российской Федерации Федеральному Собранию URL: <http://kremlin.ru/news/17118> (дата звернення: 19.04.2022)

¹⁶ Путин В. Россия и меняющийся мир. URL: <http://www.rg.ru/2012/02/27/putin-politika.html> (дата звернення: 19.04.2022).

тут прозвучало остаточне закріплення ідеологеми «русского мира» у зовнішньополітичній риторичній РФ: «Росія впродовж віків розвивалася як ... держава-цивілізація, з'єднана російським народом, російською мовою і російською культурою ... які нас єднають і не дають розчинитися в цьому багатоманітному світі. Для планети ми, незалежно від нашої етнічної приналежності, були й лишаємося єдиним народом»¹⁷. Федеральним Зборам РФ В. Путін доручив розробити механізм прискореного надання громадянства РФ російськомовним мешканцям інших країн, нащадкам осіб, народжених в Російській імперії та СРСР, а також забезпечити розширення присутності Росії в світовому гуманітарному, інформаційному та культурному просторі¹⁸.

Важливу роль у геополітичній стратегії РФ відігравали держави т.зв. «близького зарубіжжя» - пострадянські республіки, де було сконцентровано майже весь потенціал регіонального виміру зовнішньої політики Москви. У РФ розуміли, що від збереження контролю у регіональному рівні, у тому числі першочергово – над Україною, буде залежати здатність Росії зберігати статус одного із полюсів міжнародної системи. Щоправда у Кремлі не враховували того факту, що відсутність економічного потенціалу, окрім як наявність сировини та військової сили, було фактично усім, що Росія могла протиставити всьому цивілізованому світу. Насправді ж В. Путін та очолювана ним Росія намагалися залишатися «природною державою» з фіктивними демократичними інститутами і локальними імперськими замашками та водночас користуватися глобальним ринком, інноваціями і гарантіями безпеки, зафіксованими у Статуті ООН¹⁹.

Закріплення ідеологеми «русского мира» в зовнішньополітичних доктринах Росії спостерігаємо в оновленій Концепції зовнішньої політики РФ, що була затверджена 15 лютого 2013 р.²⁰. Концепція зовнішньої політики РФ у версії 2013 р. офіційно проголосила одне з головних завдань РФ у новітній період: «...захистити права та законні інтереси російських громадян та співвітчизників, які проживають за кордоном, на основі міжнародного права та діючих двосторонніх угод, розгляд багатомільйонної російської діаспори – «русского мира» – як парт-

нера, у тому числі у справі розширення та зміцнення простору російської мови та культури»²¹. Фактично, «русский мир» простягався скрізь, де розмовляють російською мовою.

Одним із головних нововведень новітньої зовнішньополітичної доктрини РФ стала чітка характеристика та визначення міжнародної ситуації, яка, як зазначалось у документі, переживала перехідний період в оформленні поліцентричної системи світу. У контексті міжнародного гуманітарного співробітництва, що пов'язане з реалізацією широкого кола геополітичних та геоekonomічних інтересів, у Концепції згадуються «русский мир» і поняття так званої «м'якої сили». Воно і не дивно, оскільки поширення цінностей та ідей «русского мира» за допомогою механізмів «м'якої сили» сприймалось не інакше, як інструмент для зміцнення держави. Примітно, що тут культурно-правові межі «русского мира» виходили далеко за рівень підтримки виключно діаспори. Натомість ключовим ставало завдання посилення впливу РФ на пострадянському просторі через різного роду інтеграційні проекти. Влада відмовилась від раніше декларованої мети створити систему партнерських відносин для забезпечення стійкості країни в умовах коливань зовнішньополітичної кон'юнктури. Натомість акцент було зроблено на зміцненні торговельно-економічного місця РФ у системі господарських зв'язків, дипломатичному супроводі інтересів економічних операторів РФ за кордоном, недопущенні дискримінації російських товарів, послуг та інвестицій, використання можливостей міжнародних та регіональних економічних та фінансових організацій з цією метою²².

Ідеологеми «русского мира» активно поширювали на території України. Адепти «русского мира» своєю риторикою намагалися переконати українців у недоцільності існування Української держави фактично відмовляючи українцям у праві на самостійний розвиток. Натомість вони пропонували «русский мир» як перспективний чинник модерного розвитку російської цивілізації та ідею великої «історичної Росії». За кілька місяців до Євромайдану, у липні 2013 р., російський президент В. Путін перебував в Україні з нагоди святкування 1025-річчя хрещення Київської Русі. Перебуваючи у той час у Севастополі, російський президент виступив у дусі російського націоналістичного та православного дискурсу про «Святу Русь» як колиску і довічний союз трьох східнослов'янських народів, складових

¹⁷ Послание Президента Российской Федерации Федеральному Собранию. 12 декабря 2012 года. URL: <http://www.kremlin.ru/events/president/news/17118> (дата звернення: 19.04.2022).

¹⁸ Путин В. Россия и меняющийся мир. URL: <http://www.rg.ru/2012/02/27/putin-politika.html> (дата звернення: 19.04.2022).

¹⁹ Режим Путіна перед викликами часу : аналітична доповідь / М. М. Розумний, Я. В. Бережний, І. В. Вальошко, Р. В. Власенко [та ін] ; за заг ред. М. М. Розумного. Київ : НІСД, 2017. С. 30

²⁰ Концепция внешней политики Российской Федерации. URL: <http://news.kremlin.ru/media/events/files/41d447a0ce9f5a96bdc3.pdf> (дата звернення: 19.04.2022).

²¹ Концепция внешней политики Российской Федерации. URL: <http://news.kremlin.ru/media/events/files/41d447a0ce9f5a96bdc3.pdf> (дата звернення: 19.04.2022).

²² Концепция внешней политики Российской Федерации. 12 февраля 2013г. URL: <https://legalacts.ru/doc/kontseptsija-vneshnei-politiki-rossiiskoi-federatsii-utv-prezidentom/> (дата звернення: 19.04.2022).

єдиного «русского народа»²³. В. Путін наполягав на взаємопов'язаності Росії та України, спільній релігії, вірі та історії. «Куди б Україна не йшла, ми все одно колись і десь зустрінемося», тому що «у нас одна Дніпровська Київська купіль, у нас, безумовно, спільне історичне коріння та спільні долі, у нас спільна релігія, спільна віра, у нас дуже схожа культура, мови, традиції та менталітет»²⁴, – переконував російський президент.

Прийняти озвучену російським президентом концепцію для українців означало б погодитися на статус «молодшого брата», існувати в «русском мире» та сповідувати російську й радянську міфологію, що прославляла життя в імперії²⁵. Відмовляючись визнати будь-які нарікання українців на царську й радянську владу, В.Путін високо оцінював перебування України у складі Росії, яке начебто б «змінити життя мешканців України та її еліти на краще». Зрештою поширення ідей «русского мира» за допомогою російських інструментів («м'якої сили»), у тому числі через значну кількість прихожан РПЦ, впродовж 2007–2013 рр. створили сприятливий ґрунт для путінської ідеї «Новоросії», яка у підсумку призвела до численних руйнувань та скалічених людських долей²⁶.

Безпосередній зв'язок між ідеологією «русского мира» та інтеграційними проектами, ініціатором яких виступала РФ ззовні відсутній. Російські політики та офіційна пропаганда намагалися представити їх як суто торговельно-економічні. Однак будь-які самостійні кроки України на зовнішньополітичній арені майже постійно наражалися на гостру реакцію в Кремлі. Підтримка російським політиком президента України В. Януковича та його оточення у спробі сформувати авторитарний режим не мала успіху. Натомість Росії не вдалося зупинити внутрішньополітичні процеси в самій Україні та перешкодити процесу євроінтеграції. Зрештою це призвело до масштабного громадянського вибуху наприкінці 2013 р., що з студентського Євромайдану переріс у Революцію Гідності, що завершилась крахом режиму В. Януковича та втечею четвертого президента України у російський Ростов. У самій Росії не до кінця розуміли причин виступів населення проти В. Януковича. Російські мас-медіа характе-

ризували Євромайдан як антиросійську акцію, профінансовану США подію, що покликана «відірвати» Росію від України. Схожою була думка і представників так званого науково-експертного середовища, окремі представники якого, зокрема лідер російських неоевразійців О. Дугін, взагалі говорили, що Майдан фактично означав оголошення війни Росії²⁷.

Перемога Революції Гідності зруйнувала російський план по культурному, політичному та ментальному захопленню України і стала каталізатором глибинних змін у Східній Європі. На протигагу авторитарної моделі, яку Москва просувала на пострадянському просторі протягом останнього десятиріччя, Україна обрала шлях будівництва ліберальної демократичної держави. А самостійна українська модель розвитку йшла врозріз з ідеологічними засадами зовнішньої політики РФ та офіційного Кремля, який наполягав на «особливому» шляху для РФ. Провал російських інтеграційних проектів у яких одне із ключових місць мала посідати Україна, а також втеча В.Януковича до Росії позбавило В. Путіна надії утримати Україну під контролем і зберегти фактично маріонетковий режим, який готувався до здачі Росії державного суверенітету України.²⁸ Нову пост майданну владу України почали називати «хунтою», а самі події кінця 2013 – початку 2014 рр. – не інакше як «державним переворотом». У таких умовах зважаючи на те, що в державі панує хаос, а вище політичне керівництво банально втекло з країни Кремль розпочав фактичне військове вторгнення в Україну, що супроводжувалось захопленням адміністративних будівель в Автономній республіці Крим у рамках так званої «спецоперації» під назвою «русская весна». З розгортанням активної фази агресії спостерігалася радикалізація прихильників ідеології «русского мира» в Україні. Російські агентурні мережі широко застосовували складові міфологеми «русского мира» для мобілізації сепаратистських настроїв в окремих регіонах нашої держави. Серед них були «захист співвітчизників/ російськомовних громадян», «збереження спільної історичної пам'яті», «відновлення історичної справедливості» тощо). Як влучно зауважив канадський політолог українського походження Т.Кузьо, «русская весна» у 2014 р. «була синтезом фашизму, сталінізму, російського націоналізму та російського православ'я, або тим, що Ларуель назвав червоним, білим і коричневим компонентами проекту «Новоросія»»²⁹.

²³ Путін – Януковичу: виграсмо, якщо об'єднаємо зусилля. BBC Україна 27 липня 2013 р. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2013/07/130727_kyiv_baptism_update_dt (дата звернення: 19.04.2022).

²⁴ Путин: Куда бы Украина ни шла, мы все равно встретимся, потому что мы - один народ. Интернет видання «LB.ua». URL: https://lb.ua/news/2013/09/04/223886_putin_kuda_ukraina_ni_shla.html (дата звернення: 19.04.2022).

²⁵ Кузьо Т. Війна Путіна проти України. Революція, націоналізм і криміналітет / Пер. з англ. Андрія Павлишина. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2018. С. 347.

²⁶ Потапенко Я. П'ята російсько-українська війна: від Майдану до Східного фронту (підходи, оцінки, інтерпретації). Переяслав-Хмельницький: Видавництво КСВ, 2016. С. 300.

²⁷ Политолог, философ Александр Дугин: Это великая война континентов. Интернет-издание «Комсомольская правда». URL: <https://www.kp.ru/daily/26197.4/3084361/> (дата звернення: 19.04.2022).

²⁸ Гібридна війна Росії – виклик і загроза для Європи. Центр Разумкова. Київ, грудень 2016. С. 17.

²⁹ Кузьо Т. Вторгнення, анексія і гібридна війна. 5 років «російській весні». Интернет-видання «Історична правда». URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2019/03/22/153870/> (дата звернення: 19.04.2022).

Анексією Криму та окупацією військами РФ окремих районів Луганської та Донецької областей України у 2014 р. Росія порушила міжнародно-правові засади світового порядку, що сформувався після Другої світової війни. Вона фактично нівелювала такі задекларовані принципи сучасних міжнародних відносин, як повага до суверенітету, відмова від використання сили або погрози силою, визнання непорушності кордонів та територіальної цілісності держав, мирне врегулювання суперечностей, невтручання у внутрішні справи, повага до прав і свобод людини, дотримання зобов'язань згідно з міжнародним правом³⁰.

Усі подальші виступи російських високопосадовців, що стосувалися перебігу російсько-українських відносин були просякнуті ідеологією «руського мира», а сам російський президент, за словами його прес-секретаря Д. Пескова, був ніким іншим як «є гарантом безпеки русского мира»³¹. В офіційному зверненні з нагоди «приєднання» Криму 18 березня 2014 р. В. Путін фактично завершив формування нової доктрини, що визначила зовнішньополітичний порядок денний нової, «путінської Росії». Концепція так званого «руського мира» стала підґрунтям нового імперського ренесансу. У «Кримській доповіді» анексія Криму була обґрунтована не стільки через ідею повернення історичної території, скільки через концепцію «возз'єднання» «руського мира». Таким чином концепція «руського мира» була використана для виправдання порушення цілісності та суверенітету України, у підтримці «народних республік». За влучним порівнянням російського публіциста А. Піонтковського, «кримську промову» В. Путіна сміливо можна називати «кримейком судетської промови А.Гітлера»³². І справді, тут були застосовані усі основні компоненти, притаманні для агресивної зовнішньополітичної стратегії, які поміж тим також увібрали в себе ключові тези ідеологами «руського мира»: «роз'єднана нація», «роз'єднаний народ», «об'єднання земель», «націонал-зрадники»³³.

У контексті нової зовнішньої політики щодо України у Кремлі дедалі частіше говорили про землі так званої «Новоросії», які нібито історично мали належати Росії. Російський президент В. Путін у зверненні до співвітчизників 17 квітня 2014 р. ототожнював з нею територію східних областей України, яка «невідомо навіщо» була включена до складу

України радянською владою³⁴. Відтак концептом «руського мира» було ідеологічно обґрунтовано експансіоністський характер зовнішньої політики РФ щодо українських земель. «Споконвічно руский» Схід України, на думку російської влади, насправді Україні не належав, а його землі включно з Кримом були передані Києву незаконно. А тому, як і Крим, вони мали бути повернуті до складу Росії. Намагаючись узаконити свій статус на окупованих землях проросійські сепаратисти фактично під дулами автоматів та ввезеної із РФ військової техніки провели невизнаний жодною цивілізованою державою світу «референдум». 24 травня 2014 р. маріонеткові квазі-держані утворення, сформовані з низки захоплених населених пунктів Донбасу, – Донецька та Луганська народні республіки підписали документ про об'єднання у конфедерацію «Новоросія»³⁵.

В умовах російської агресії на Донбасі та анексії Криму поширення ідей «руського мира» на території України призупинилось, однак говорити про його повну зупинку не доводиться. Гідний опір українського народу зламав плани російської влади, проте не змусив її відмовитися від основної стратегічної мети щодо повернення України в зону впливу РФ. Більше того, реакція пересічних росіян на анексію Криму, а також на розв'язання Росією війни на Донбасі засвідчила, що великодержавні настрої, притаманні концепту «руського мира», були схвально сприйняті російським суспільством. Непередбачувана поведінка ядерної держави, що знехтувала власними гарантіями, наданими Україні в рамках Будапештського меморандуму, дала початок створенню нової геополітичної реальності з нівелюванням усталених міждержавних зв'язків та розбалансованістю системи світоустрою.

Жорстка зовнішня політика Росії поряд з цілеспрямованою інформаційною кампанією підконтрольних Кремлю засобів масової інформації сприяла затвердженню стереотипу про могутність Росії та її виняткове місце в геополітичній системі координат. Після анексії Криму соціологи фіксували ріст так званого «показника гордості» Росією серед населення. Станом на 2016 р. за даними «Левада Центру» 82% росіян відчували гордість за сам факт свого проживання в країні, а 68% – пишалися нинішньою Росією. Дослідники зазначали, що після підйому у 2014 р. понад 60% стабільно вважають Росію «вели-

³⁰ Донбас і Крим: ціна повернення : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна, О. С. Власюка, Е. М. Лібанової, О. М. Ляшенко. Київ : НІСД, 2015. С.45.

³¹ Песков: Путин является гарантом безопасности русского мира. Издание «Взгляд». 7 марта 2014 г. URL: <https://vz.ru/news/2014/3/7/676150.html> (дата звернення: 19.04.2022).

³² Андрей Пионтковский: «Внешняя политика России – это политика Германии 30-х годов» URL: [Platfor.ma https://platfor.ma/magazine/text-sq/re-invent/andrei-piontkovskii/](https://platfor.ma/magazine/text-sq/re-invent/andrei-piontkovskii/) (дата звернення: 19.04.2022).

³³ Там само.

³⁴ Восточная Украина – это Новороссия. О чем рассказал Путин в эфире. URL: http://news.liga.net/articles/politics/1396315vostochnaya_ukraina_eto_novorossiya_o_chem_rasskazal_putin_v_efire.htm (дата звернення: 19.04.2022).

³⁵ Российская политика «ближнего зарубежья», доктрина Караганова и Крым – «АПК». URL: http://www.rstudies.org/cms/index.php?action=news/view_details&news_id=81655&lang=ukr(дата звернення: 19.04.2022).

кою державою»³⁶. Фактично можна говорити, що поряд із анексією Криму Кремль розпочав повномасштабний наступ на масову свідомість росіян, а формування нової геополітичної доктрини Кремля розгорталися під гаслом необхідності об'єднання і вставання з колін «русского мира». Ця ідея стала основою закріплення суспільної думки про те, що РФ готова повернути собі втрачений з розвалом СРСР статус «великої держави».

30 листопада 2016 р. було затверджено нову «Концепцію зовнішньої політики РФ», що відобразила агресивний стиль поведінки Росії на міжнародній арені. Характеризуючи себе не інакше, як чинником, що врівноважує процеси міжнародних відносин та розвиток світової цивілізації, Кремль наполягав на унікальності такої ролі та її «сформованості віками»³⁷. Слід зазначити, що у новому документі можна знайти не так і багато відмінностей, порівняно Концепцією, ухваленою у 2013 р.. Більшість відмінностей Концепції 2016 р. мали радше стилістичний чи технічний характер. Однак у ключових частинах «русского мира», що містився в документі, все ж присутні певні зміни. Дещо змінилися формулювання в пункті, присвяченому «співвітчизникам, які проживають за кордоном». Якщо раніше йшлося про те, що Росія розглядає їх як «партнера в справі розширення та зміцнення простору російської мови та культури», чий права та законні інтереси російська держава захищатиме на основі міжнародного права, то у документі від 2016 р. «партнерами» закордонних росіян більше не називали, відзначаючи лише вагомий внесок російської діаспори «у збереження та поширення російської мови й російської культури»³⁸. Привертає увагу і те, що Кремль робив наголос на важливості розвитку «власних ефективних засобів впливу на громадську думку за кордоном», у тому числі сприянні посиленню позицій російських і російськомовних засобів масової інформації у світовому інформаційному просторі³⁹. Цілковито очевидними стали основні напрямки російської інформаційної експансії, як одного з «інструментів» згаданої вище «м'якої сили».

Фактично повністю переписаним у новій концепції був пункт, що стосувався саме України. Попри доволі пафосний характер багатьох її положень, а також традиційну пропагандистську спрямованість, Концепція вказувала на те, що протистояння із Укра-

їною та Заходом все більше набуває цивілізаційного характеру. Не інакше як цинічною брехнею можна назвати твердження про те, що РФ «зацікавлена у розвитку усього різноманіття політичних, економічних, культурних, духовних зв'язків з Україною на основі взаємоповаги, розбудови партнерських відносин з урахуванням своїх національних інтересів».⁴⁰ При цьому спровоковане та активно підтримуване Росією протистояння на Донбасі Москва у традиційні для себе манері продовжувала називати «внутрішньополітичним конфліктом у самій Україні». Така теза була орієнтована і для внутрішньополітичного використання, мовляв РФ робить кроки на зустріч Україні щодо нормалізації відносин, з іншого боку – сигналізувала проросійськими силами в Україні для використання риторики імовірного політико-дипломатичного врегулювання конфлікту. Звісно, що позиції Кремля вказували радше на спроби посилити свій вплив в Україні, і аж ніяк не пошуком шляху виходу з глухого кута.⁴¹ Озвучене так зване «сприяння» становленню маріонеткових Абхазії і Південної Осетії є свідченням продовження курсу на підтримку сепаратизму на проросійській основі та засіб залякування держав на пострадянському просторі.

У Концепції від 2016 р. РФ вказувала, що налаштована на протидію використанню «правозахисних концепцій в якості інструменту політичного тиску для втручання у внутрішні справи держав»⁴². У документі констатується підвищення фактору сили в міжнародних відносинах, а притаманні для РФ інструменти «м'якої сили» на думку авторів документа є «невід'ємною складовою сучасної міжнародної політики», спрямоване на вирішення зовнішньополітичних завдань». Багато місця й слів у документі приділяється також тому, як Росія боронитиме верховенство права, принципи міжнародного права й протидіятиме будь-яким спробам його ревізії. Втім, нічого нового в цій частині документу немає. Новими є лише геополітичні реалії: саме Росія й вдалася до ревізії міжнародного права й порушила його базові принципи, анексувавши Крим у 2014 р.⁴³

³⁶ Национальная гордость. Пресс-выпуск «Левада-Центр» от 30.06.2016. URL: <https://www.levada.ru/2016/06/30/natsionalnaya-gordost/> (дата звернення: 19.04.2022).

³⁷ Концепция внешней политики Российской Федерации (утверждена Президентом Российской Федерации В. Путиным 30 ноября 2016 г.) URL: http://www.mid.ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2542248 (дата звернення: 19.04.2022).

³⁸ Там само.

³⁹ Там само.

⁴⁰ Белокос О. Нова «Концепція зовнішньої політики Російської Федерації»: деякі висновки «Майдан Закордонних Справ». URL: <https://www.mfaua.org/uk/publications/nova-kontseptsiia-zovnishnoi-polityky-rosiiskoi-federatsii-deiaki-vysnovky> (дата звернення: 19.04.2022).

⁴¹ Там само.

⁴² Концепция внешней политики Российской Федерации (утверждена Президентом Российской Федерации В. Путиным 30 ноября 2016 г.) URL: http://www.mid.ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2542248 (дата звернення: 19.04.2022).

⁴³ Концепция внешней политики Российской Федерации (утверждена Президентом Российской Федерации В. Путиным 30 ноября 2016 г.) URL: http://www.mid.ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2542248

Доповненням до нової Концепції зовнішньої політики РФ можна розглядати послання В. Путіна до Федеральних Зборів у 2016 р., у якому російський президент наполягав на правильності обраного шляху та дій Росії щодо інших держав. «Ми – за безпеку і можливість розвитку не для обраних, а для всіх країн і народів, за повагу до міжнародного права і різноманітність світу. Проти будь-якої монополії – чи йдеться про зазіхання на винятковість, чи про спроби вибудувати під себе правила міжнародної торгівлі, обмежити свободу слова, фактично ввести цензуру в глобальному інформаційному просторі»,⁴⁴ – заявив В. Путін. Фактично концепція «руського мира» перетворилася на відверто нацистську й шовіністичну. На це вказував і академік В. Горбулін зазначаючи, що для людей (або держав), котрі її просувають, мали б бути такі самі правові наслідки, як і для послідовників нацистської ідеології. «Адже насправді, говорячи про практичне вираження концепції «Русского мира», ми стикаємося зі справжнісіньким «православним ІДІЛом» – на Сході України діє (або діяли) відразу кілька різних «православних армій», що творять такі безчинства, які навіть бойовикам ІДІЛу не спадали на думку»,⁴⁵ – писав видатний український науковець у 2016 р., наполягаючи на її забороні на міжнародному рівні, так само, як свого часу був заборонений німецький нацизм. Слова його, на жаль, виявились пророчими.

Сумнозвісну «Мюнхенську промову» 2007 р. за масштабами безпідставних звинувачень на адресу інших держав перевершило Послання президента РФ Федеральним Зборам у 2018 р.⁴⁶ Відверто провокаційна риторика демонструвала курс Кремля на політико-ідеологічну та соціокультурну мілітаризацію країни. Це супроводжувалося неприхованим ядерним шантажем Заходу та, як видавалося, тезами про готовність росіян платити будь-яку соціальну ціну за протистояння з противниками Росії. Примітним також стало притаманне для «руського мира» використання філософії і апологетики «фортеці в облозі»⁴⁷. На цьому наголошував, зокрема, помічник Президента РФ В.Сурков у своїй статті на сторінках журналу «Россия в глобальной политике». Він публіцистично інтерпретував ідеологію самодостатньої «держави-цивілізації» не-західного

⁴⁴ Послание Президента Федеральному Собранию от 1 декабря 2016 г. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/53379> (дата звернення: 19.04.2022).

⁴⁵ Горбулін В. «2017-й: далі буде...» Ціннісні ресурси війни і миру: український формат. *Дзеркало тижня. Україна*. 2016. № 24 (270). 2–8 липня. С. 2.

⁴⁶ Послание Президента РФ Федеральному Собранию от 1 марта 2018г. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/56957> (дата звернення: 19.03.2022).

⁴⁷ Сурков В. Одиночество полукровки. «Россия в глобальной политике» 9 апреля 2018, <https://globalaffairs.ru/global-processes/Odinochestvo-polukrovki-14-19477> (дата звернення: 19.03.2022).

і не-східного типу, яка протистоїть ворогам. Виразною ілюстрацією спрямованості та характеру політико-ідеологічного дискурсу в РФ, а також світоглядних позицій найближчого оточення В.Путіна стала його програмна стаття «Довга держава Путіна». Це своєрідний імперський маніфест довговічної «великодержавної» Росії В.Путіна, де народ довіряє лише першій особі⁴⁸.

Попри агресивну війну проти України В. Путін у дусі «руського мира» продовжував називати росіян й українців «єдиним братнім народом». Зокрема, у програмній статті «Про історичну єдність росіян та українців», яка була опублікована російською й українською мовами, російський президент у притаманній для кремлівської пропаганди наголосив, що росіяни й українці один народ, єдине ціле, а Росія та Україна є частинами, по суті, одного історичного і духовного простору⁴⁹. З ідейних позицій «руського мира» заперечувалася легітимність володіння Україною власними територіями. Зокрема формування території України в радянський період подавалася як низка «дарів» центральної влади. Президент РФ В. Путін певною мірою піддав критиці національну політику, яка проводилася в СРСР адже, за його словами, саме через неї замість великої російської нації, триєдиного народу, що складається з великоросів, малоросів і білоросів на державному рівні було закріплено положення про три окремих слов'янських народи: російський, український і білоруський». ⁵⁰ Російський президент вкотре переконував, що сучасна Україна – цілком і повністю дітище радянської епохи, яка створювалася за рахунок історичної Росії. Найбільш загрозливим, на думку господаря Кремля, було питання збереження та розвитку національної ідентичності українців. Адже, за його словами, Україна (вочевидь йдеться про державну політику – *авт.*) нібито змушувала «не лише відвертись від свого коріння, від поколінь предків, а й повірити в те, що Росія – їхній ворог». Таку «насильницьку асиміляцію» та формування «етнічно чистої української держави, агресивно налаштованої щодо Росії» російський президент прирівняв до застосування проти РФ зброї масового ураження «Внаслідок такого грубого, штучного розриву росіян і українців – сукупно російський народ може зменшитися на сотні тисяч, а то й на мільйони»,⁵¹ – писав В. Путін вочевидь маючи на увазі саме тих «співвіт-

⁴⁸ Сурков В. Долгое государство Путина. *Независимая газета*, 11 февраля 2019г. URL: http://www.ng.ru/ideas/2019-02-11/5_7503_surkov.html. (дата звернення: 19.03.2022).

⁴⁹ Путін В. Про історичну єдність росіян та українців. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/66182> (дата звернення: 19.03.2022).

⁵⁰ Путін В. Про історичну єдність росіян та українців. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/66182> (дата звернення: 19.03.2022).

⁵¹ Там само.

чизників за кордоном» до яких апелюють апологети «руського мира», говорячи, що він «не обмежується лише російськими кордонами».

Притаманні «руському миру» тези зустрічаються і в Стратегії національної безпеки РФ від 2 липня 2021 р.. У Стратегії вперше закріплюється поняття «суверенної державності Росії», що на думку кремлівських ідеологів, означало здатність держави проводити незалежну зовнішню і внутрішню політику, а також ефективно протидіяти зовнішньому тиску⁵². У Стратегії стверджується, що на цьому тлі Росія збільшує свої спроможності, а саме внутрішню стабільність, економічний, політичний, воєнний та духовний потенціал, чим забезпечує статус одного з впливових центрів сучасного світу. Відзначено згуртованість російського суспільства та прагнення громадян РФ брати активнішу роль у суспільному житті держави. Підкреслюються успіхи у забезпеченні економічної стійкості держави перед економічними санкціями, у захищеності від воєнних загроз, у подоланні спроб зовнішнього втручання у внутрішні справи РФ.

У стратегії окреслено виклики, які стоять перед Росією. До них зокрема віднесено цілеспрямоване розмивання недружніми державами традиційних цінностей, викривлення світової історії та місця Росії в ній, а також реабілітація фашизму. Боротьбу з кремлівською пропагандою також додано до переліку «недружніх кроків» зі словами «перешкоджання застосуванню «м'якої сили» Росії, зокрема використання російської мови, діяльності російських ЗМІ та інформаційних ресурсів за кордоном»⁵³.

У дусі «руського мира» у Стратегії охарактеризовані напрями зовнішньої політики Росії. Зокрема, в документі задекларовано надання Росією підтримки своїм союзникам і партнерам у вирішенні питань оборони та безпеки, а також нейтралізації спроб зовнішнього втручання в їх внутрішні справи. Прописано зміцнення «братніх зв'язків» між росіянами, білорусами та українцями. Відзначені наміри підтримки співвітчизників, що мешкають за кордоном, у збереженні їх прав, у т.ч. - загальноросійської культурної ідентичності⁵⁴.

Примітно, що у новій редакції Стратегії відсутня позиція РФ стосовно внутрішньополітичних процесів в Україні та конфлікту на Донбасі. У тексті попередньої версії документу 2015 р. містилося звинувачення США та ЄС у підтримці «антиконституційного державного перевороту в Україні», що призвів до глибокого розколу в українському суспільстві

та виникненню збройного конфлікту. Стверджувалося, що зміцнення правої націоналістичної ідеології, цілеспрямоване формування в українського населення образу ворога в постаті Росії, неприхована ставка на силове вирішення внутрішньодержавних протиріч, глибока соціальноекономічна криза перетворюють Україну на довготермінове вогнище нестабільності в Європі та безпосередньо біля кордонів Росії⁵⁵.

Ідеологема «руського мира» у російських зовнішньополітичних доктринах обґрунтовувала власну цивілізаційну самобутність Росії. Однак характерною рисою усіх документів, ухвалених у контексті її реалізації, стало пасивно-агресивна риторика «фортеці в облозі», а насправді Росії, політичному розвитку якої загрожували не лише країни Заходу, але й сусідні держави – зокрема Україна, влада і населення якої ставили під сумнів визначальне право Росії на пострадянському просторі. Тим самим закладалася міцна ідеологічна основа для подальшої експансіоністської політики Росії щодо сусідніх держав. Ще в червні 2020 р. у статті в американському журналі *National Interest*, присвячені 75-річчю з дня перемоги над нацизмом В. Путін писав: «Змінюється все: від глобальної розстановки сил та впливу до соціальних, економічних та технологічних засад життя суспільств, держав, цілих континентів. У минулі епохи зрушення такого масштабу практично ніколи не обходилися без великих військових конфліктів, без бою за вибудовування нової глобальної ієрархії». Як вдало підмітив журналіст О.Демченко, російський президент тоді ж сформулював формулу, яка фактично показала усю суть російської політики. Приблизно це звучало так: поки весь світ прагне забути війну, Путін хоче її пам'ятати. І це – колосальна проблема. Не лише для окремо взятої України, а й для Європи»⁵⁶.

Висновки

Таким чином, ідеологічний концепт «руського мира», що визрів у російських інтелектуальних колах в 1990-х рр. та отримав своє втілення у життя у 2000-х рр. був створений як ідейний базис для забезпечення стабільності російського політичного режиму. Увібравши в себе елементи російського великодержавства, імперіалізму, націоналізму, неоевразійства, консерватизму, а також російського православ'я, концепт «руського мира» ідейно обґрунтував необхідність і, головне, право Російської Федерації поширювати свій вплив на країни

⁵² О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации. Указ президента России № 400 от 2 июля 2021 года. URL: <http://static.kremlin.ru/media/events/files/ru/QZw6hSk5z9gWq0plD1ZzmR5cER0g5tZC.pdf> (дата звернення: 19.03.2022).

⁵³ Там само.

⁵⁴ Там само.

⁵⁵ О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации. Указ президента России № 400 от 2 июля 2021 года. URL: <http://static.kremlin.ru/media/events/files/ru/QZw6hSk5z9gWq0plD1ZzmR5cER0g5tZC.pdf> (дата звернення: 19.03.2022).

⁵⁶ Демченко О. Нова стаття Путіна. Росія починає глобальну війну. Інтернет-видання LB.ua. URL: https://lb.ua/world/2020/06/19/460210_novaya_statya_putina_rossiya_nachinaet.html (дата звернення: 19.03.2022).

пострадянського простору через російські та російськомовні діаспори у політичному та культурному вимірі. Консолідація російського суспільства в умовах антизахідної риторики влади РФ та стану «обложеної фортеці» створила сприятливі умови для застосування окремих положень концепту. Так зване «право» на силовий «захист співвітчизників», які проживають поза межами Росії, було активно використане Росією в Україні.

Проект «русского мира», який міститься у російських зовнішньополітичних доктринах, суперечив національним інтересам України, орієнтований на піддрив гуманітарної безпеки Української держави, поляризацію суспільства, перешкоджає формуванню загальноукраїнської ідентичності, гальмує процеси європейської інтеграції, виправдовує російське військоове вторгнення в нашу державу. Цілком очевидно, що цілі РФ та її злочинної влади не обмежуються лише територією України і не полягають у імовірному перерозподілі сфер впливу на пострадянському просторі. Наслідки підризу Росією системи світового порядку значно масштабніші. Спираючись на статус ядерної держави, Росія прагне

глобального реваншу. Європейський цивілізаційний вибір України та відрив її від Москви наштовхнувся на активну протидію керівництва Російської Федерації на чолі з В. Путіним та концепцію так званого «русского мира», що стала підґрунтям нового імперського ренесансу.

Саме в Україні без перебільшення вирішиться доля російського геополітичного проекту, який у випадку ігнорування загрожуватиме у недалекому майбутньому усьому цивілізованому світу, принципам та нормам демократичного світі. В іншому випадку – крах Росії в Україні перетворить «русский мир» в одну із нереалізованих історіософських декларацій початку ХХІ ст., яку вже прирівнюють до тоталітарних ідеологій ХХ ст. З огляду на сучасний перебіг російсько-української війни не викликає сумніву, що гіпотетична можливість реалізації цілей «русского мира» із побудови Російської імперії у найближчій перспективі буде залежати далеко не від Росії та її керівництва, а передусім від України та міжнародної спільноти, яка засудила російське військоове свавілля та агресію проти суверенної держави.

Інформація про авторів:

Костюк Олег Анатолійович,

кандидат історичних наук,
заступник директора з наукової роботи
Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича
Національної академії наук України
4, вул. Козельницька, Львів, 79000, Україна

Шептицька Любов Богданівна,

кандидат історичних наук, доцентка,
завідувачка кафедри історії України, економічної теорії та права
Національний лісотехнічний університет України
103, вул. Генерала Чупринки, м. Львів, 79057, Україна

Information about the authors:

Kostiuk Oleh Anatoliiovych,

Candidate of Historical Sciences,
Deputy Director for Research
Ivan Kryp'yakevych Institute of Ukrainian Studies
of the National Academy of Sciences of Ukraine
4, Kozelnytska str., Lviv, 79000, Ukraine

Sheptytska Liubov Bohdanivna,

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of History of Ukraine, Economic Theory and Law
National Forestry University of Ukraine
103, Generala Chuprynka str., Lviv, 79057, Ukraine